

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 12 juli 2016

Mål nr

T 5231-14

KLAGANDE

Galban Försäljnings AB i konkurs, 556732-7910

Tegelbruksgatan 4

535 30 Kvänum

Ombud: Advokaterna HB och MS

MOTPART

Dina Försäkringar AB, 516401-8029

Box 2372

103 18 Stockholm

Ombud: Advokaterna P-GJ och NN

SAKEN

Taleändring i högre rätt

Dok.Id 123432

HÖGSTA DOMSTOLEN
Riddarhustorget 8

Postadress
Box 2066
103 12 Stockholm

Telefon 08-561 666 00
Telefax 08-561 666 86
E-post:
hogsta.domstolen@dom.se
www.hogstadamstolen.se

Expeditionstid
08:45-12:00
13:15-15:00

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDE

Svea hovrätts beslut 2014-07-07 och dom 2014-10-02 i mål T 10329-13

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen avslår överklagandet av hovrätts beslut att inte tillåta en taleändring.

Högsta domstolen meddelar inte prövningstillstånd i målet i övrigt. Hovrätts dom står därmed fast.

Högsta domstolen förpliktar Galban Försäljnings AB i konkurs att ersätta Dina Försäkringar AB för rättegångskostnad i Högsta domstolen med 81 250 kr avseende ombudsarvode och mervärdesskatt, jämte ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för detta beslut.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Galban Försäljnings AB i konkurs har framställt flera alternativa yrkanden.

Högsta domstolen har meddelat prövningstillstånd beträffande hovrätts beslut om taleändring i högre rätt, men nekat prövningstillstånd avseende hovrätts beslut i frågan om återförvisning. Rörande målet i övrigt har frågan om meddelande av prövningstillstånd förklarats vilande.

Galban Försäljnings AB i konkurs har i nu aktuell del yrkat att Högsta domstolen med ändring av hovrätts beslut tillåter bolaget att ändra sin fullgörelsetalan till fastställelse av att bolaget får ta företagsförsäkring

(kundnummer X) tecknad hos Dina Försäkringar AB i anspråk för skada orsakad den 23 juni 2010 på Mössebergs Kurort i Falköping och att Högsta domstolen, efter undanröjande av Svea hovrätts dom, återförvisar målet till hovrätten.

Dina Försäkringar AB har motsatt sig att hovrättens beslut ändras och yrkat ersättning för sin rättegångskostnad i Högsta domstolen.

SKÄL

Bakgrund m.m.

1. I samband med en renovering av Mössebergs kurortshotell orsakade en av Galbans anställda en brand på en av byggnaderna. Fastigheten var försäkrad hos Länsförsäkringar, och försäkringsbolaget bekostade återställandet efter brand- och vattenskadorna. Länsförsäkringar, som hade ersatt fastighetsägaren med i vart fall 15 miljoner kr, väckte regresstalan mot Galban för utfående av 10 miljoner kr under påståendet att sakskadorna hade orsakats av den anställdes vårdslöshet. Kort därefter återkallade Länsförsäkringar sin talan och angav att förlikningsförhandlingar pågick mellan parterna.

2. Galban hade en företagsförsäkring hos Dina Försäkringar som omfattade bl.a. Galbans ansvar för skadeståndsskyldighet vid sakskada. Vid ianspråktagande av försäkringen för en ansvarsskada kunde försäkringsersättning utges med högst 10 miljoner kr före avdrag för självrisk. Enligt villkoren hade Galban inte rätt att utan Dina Försäkringars tillåtelse medge skadeståndsskyldighet, godkänna skadeståndskrav eller betala ersättning till den skadelidande. Om sådant tillstånd inte förelåg var Dina Försäkringar fritt från ansvar om inte kravet från den skadelidande uppenbart var lagligen grundat.

3. Enligt försäkringsvillkoren undantogs från försäkringen skada som den försäkrade orsakat av grov vårdslöshet. Med hänvisning till detta m.fl. undantag underrättade Dina Försäkringar i maj 2011 Galban att ansvarsförsäkringen inte gällde för skadan på Mössebergs kurortshotell.

4. Galban godtog inte beskedet och väckte talan mot Dina Försäkringar med yrkande att tingsrätten skulle fastställa att bolaget skulle få ta försäkringen i anspråk. Dina Försäkringar bestred käromålet, och yrkade att fastställsetalan skulle avvisas. I denna fråga anförde Dina Försäkringar bl.a. följande. Galban borde med enkelhet kunna presentera ett preciserat krav på försäkringsersättning, eftersom kostnaden för skadan var känd. Om fastställsetalan medgavs skulle det kunna uppstå ytterligare en tvist, om försäkringsersättningens storlek, varför det inte fanns någon fördel med att tillåta fastställsetalan. Talan borde därför rätteligen föras som en fullgörelsetalan, något som Dina Försäkringar inte hade någon erinran mot.

5. Galban ändrade sitt yrkande till att Dina Försäkringar skulle förpliktas att utge det maximala försäkringsbeloppet efter avdrag för självrisken. Eftersom Dina Försäkringar nu medgett att försäkringstagaren fick föra en fullgörelsetalan saknades det, enligt Galban, skäl att vidhålla fastställsetalan.

6. Under våren 2013 återopade Dina Försäkringar som en ytterligare bestridandegrund att Galban inte ”led någon skada” till följd av branden. Dina Försäkringar hänvisade till att det hade kommit till bolagets kännedom att Länsförsäkringar hade återkallat sin talan och inte längre krävde Galban på någon ersättning. Galban bestred påståendet att Länsförsäkringar inte längre hade något krav. Detta föranledde ingen kommentar från Dina Försäkringars sida.

7. Vid huvudförhandlingen i tingsrätten i september 2013 vitsordade Dina Försäkringar att Länsförsäkringar inte hade avstått från sitt regressanspråk. Dina Försäkringar vidhöll dock att Galban inte hade visat att bolaget lidit någon skada. Galban begärde att förhandlingen skulle ställas in. Som skäl anfördes att Dina Försäkringar nu påstod att Galban hade att visa att bolaget hade lidit skada. Enligt Galban hade påståendet inte tidigare framgått på annat sätt än genom uppgiften att Länsförsäkringar inte längre hade något krav. Tingsrätten fann att det inte förelåg hinder mot huvudförhandling. Genom sin dom ogillade tingsrätten Galbans fullgörelsetalan dels på den grunden att Galban inte styrkt att bolaget lidit skada, dels då försäkringens undantag för grov vårdslöshet var tillämpligt.

8. Galban överklagade domen. Sedan hovrätten avslagit Galbans yrkande att målet skulle återförvisas till tingsrätten på grund av grovt rättegångsfel begärde bolaget tillåtelse att ändra sitt yrkande om fullgörelse till ett yrkande om fastställelse med samma fastställsetema som i stämningsansökan. Hovrätten avslag yrkandet med hänvisning till att en sådan taleändring inte är möjlig i högre rätt. I sin dom fastställde hovrätten tingsrättens domslut på den grunden att Galban inte hade lidit någon skada.

Taleändring och frågan i målet

9. Utgångspunkten i ett dispositivt tvistemål är att käranden sätter ramen för processen genom sina yrkanden och grunderna för dem, och att den väckta talan inte får ändras (13 kap. 3 § första stycket rättegångsbalken). Eftersom käranden kan ha ett behov av att modifiera sin talan med anledning av t.ex. motpartens inställning eller med hänsyn till omständigheter som inte var kända när talan väcktes, finns dock i paragrafen vissa undantag som ger käranden en möjlighet att ändra sina yrkanden. Undantagen gäller i huvudsak enbart för processen i tingsrätt. Emellertid får käranden även i högre rätt, på grund av

omständighet som har inträffat under rättegången eller först då blivit känd för honom, kräva annan fullgörelse än den som yrkades i tingsrätten (första stycket 1).

10. Skälet för att tillåta en kärkeande att även i högre rätt ändra ett fullgörelseyrkande till att avse annan fullgörelse är att kärkeanden annars skulle kunna lida rättsförlust. Domens rättskraft skulle komma att hindra att kärkeanden förde en ny talan med ett annat yrkande i samma sak.

11. Intresset av att undvika rättsförluster har medfört att tillämpningsområdet för undantaget har getts en extensiv och analog tolkning av Högsta domstolen. Således har, trots att fråga inte varit om ändring till annan fullgörelse, godtagits både kvantitativa ändringar (yrkat belopp har ökats eller minskats, se NJA 1971 s. 317 och NJA 1985 s. 618) och kvalitativa förändringar (se t.ex. NJA 1981 s. 1201, där talan ändrades från att ha avsett ett yrkande om betalningsbefrielse till en talan om återfående av betalning, och NJA 1984 s. 807, som gällde ändring av ett fastställsetema).

12. Frågan i detta mål är om också en begränsning av en förd fullgörelsetalan till ett fastställsemoment som ingår som en avgränsad och prejudiciell del av den i lägre rätt förda fullgörelsetalan ska tillåtas, i så fall i analogi med bestämmelsen i 13 kap. 3 § första stycket 1.

Högsta domstolens uttalanden i NJA 2003 s. 158

13. I rättsfallet NJA 2003 s. 158 hade kärkeanden i tingsrätten väckt en fastställsetalan, under förberedelsen ändrat denna till en fullgörelsetalan och därefter (fortfarande i tingsrätten) återgått till att yrka fastställsetalelse. Högsta domstolen uttalade sammanfattningsvis följande. En ändring av en fullgörelsetalan till en fastställsetalan utgör inte en inskränkning av talan i rättegångs-

balkens mening. Det är en taleändring. En fastställsetalan och en fullgörelsetalan är två olika käromål eftersom käranden kan, vid en fastställsetalan, utan hinder av domen få ett fullgörelseyrkande prövat i ett nytt mål. Ändras talan från fullgörelsetalan till fastställsetalan ska fullgörelsetalan anses återkallad. Om svaranden inte yrkar att fullgörelseyrkandet ska prövas (jfr 13 kap. 5 § första stycket rättegångsbalken), ska återkallelsen leda till ett beslut om avskrivning.

14. Högsta domstolen utgick vid sin prövning från reglerna i 13 kap. 3 § första stycket 2 och 3 sista ledet, som är tillämpliga endast vid taleändring i tingsrätt.

Det finns i regel inte skäl för en analogi

15. En analog tillämpning i högre rätt av bestämmelsen i 13 kap. 3 § första stycket 1 kan framstå som motiverad när den nya omständigheten på ett avgörande sätt påverkar förutsättningarna för den fullgörelsetalan som har förts. En fastställsetalan är inte sällan en avgränsad del av fullgörelsetalan, när ett utbyte aktualiseras. Nackdelen för svaranden av ett sådant utbyte kan också vara begränsad genom att rättegångskostnaderna i det i teknisk mening återkallade käromålet enligt huvudregeln skulle komma att ersättas av käranden. Vidare skulle det förhållandet att ändringen sker i högre rätt inte riskera att förskjuta tyngdpunkten i processen till överrätt, minska förutsebarheten för de processande parterna eller rubba instansordningens princip.

16. Det är emellertid inte möjligt för käranden att återkalla sin fullgörelsetalan i målet så att den överklagade domen blir undanröjd, om svaranden motsätter sig det (jfr Lars Welamson och Johan Munck, Rättegång VI, 4 uppl., s. 58). I enlighet med Högsta domstolens uttalanden i rättsfallet NJA 2003 s. 158 kan svaranden i ett dispositivt tvistemål få det i teknisk

mening återkallade fullgörelseyrkandet prövat med stöd av 13 kap. 5 § första stycket rättegångsbalken. Det saknas därför förutsättningar att i högre rätt enbart på yrkande av käranden tillåta att en fullgörelsetalan byts ut mot en fastställsetalan.

17. En annan sak är att det inte bör finnas något hinder mot taleändringen, om motparten accepterar utbytet och avstår från sin möjlighet att på grund av återkallelsen begära prövning av käromålet. Förutsättningarna för en fastställsetalan enligt 13 kap. 2 § första stycket rättegångsbalken måste dock av den högre rätten bedömas vara uppfyllda.

18. Det kan tilläggas att när en taleändring inte har tillåtits, förhållandena kan vara sådana att käranden är oförhindrad att med hänvisning till efterkommande omständigheter (*facta supervenientia*) väcka en ny fullgörelsetalan. Det prejudiciella moment som har utgjort en del i fullgörelsedomen (om det har prövats bara i domskälen) får inte rättskraft i en ny fullgörelseprocess.

19. I vissa fall kan det finnas skäl för domstolen att processledningsvis göra parterna uppmärksamma på att en taleändring från en fullgörelsetalan till en fastställsetalan rent rättsligt innefattar en återkallelse. Om svaranden motsätter sig taleändringen finns det dock ofta anledning att i detta läsa in ett yrkande om att fullgörelsetalan ska prövas.

Bedömningen i detta fall

20. Dina Försäkringar har motsatt sig en taleändring. Galbans yrkande om ändring av hovrättens beslut ska avslås.

21. Det saknas skäl att meddela prövningstillstånd i målet i övrigt. Dina Försäkringars yrkande om ersättning för rättegångskostnad i Högsta domstolen ska bifallas.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Gudmund Toijer, Ann-Christine Lindeblad, Kerstin Calissendorff (referent), Göran Lambertz och Stefan Johansson
Föredragande justitiesekreterare: Martin Prosell